

تعاون و کشاورزی، سال بیست و سوم، دوره جدید، شماره ۱۰، تابستان ۱۳۹۱

بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت اعضای تعاونیهای کشاورزی استان ایلام مطالعه موردی شهرستان شیروان و چرداول

ناهید احسانی^۱، باقر آرایش^۲، حامد چهارسوقی امین^۳

تاریخ دریافت: ۹۰/۸/۲۰ تاریخ پذیرش: ۹۰/۲/۱۵

چکیده

هدف اصلی تحقیق حاضر، شناسایی عوامل مؤثر بر مشارکت اعضای تعاونیهای کشاورزی شهرستان شیروان و چرداول در استان ایلام در سال ۱۳۹۰ بوده است. این مطالعه به لحاظ هدف از نوع تحقیق کاربردی، به لحاظ شیوه جمع‌آوری اطلاعات از نوع تحقیقات میدانی و به لحاظ نحوه کنترل متغیرهای تحقیق از نوع غیرآزمایشی است. ابزار اصلی گردآوری داده‌ها در این تحقیق، پرسشنامه محقق‌ساخته بوده که روایی آن توسط استادان دانشگاه و کارشناسان خبره تعاون و پایایی آن از طریق محاسبه آلفای کرونباخ ($\alpha = 0.80$) تأیید شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل ۷۵۱ نفر از اعضای فعال تعاونیهای کشاورزی شهرستان شیروان و چرداول بوده است که تعداد ۲۶۰ نفر از آنها به کمک جدول

۱. کارشناس ارشد ترویج و آموزش کشاورزی
e-mail: n.ehsani90@yahoo.com

۲. استادیار ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام

۳. استادیار ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام

حداقل حجم نمونه کرجسی و مورگان انتخاب و مطالعه شدند. روش نمونه گیری برای انتخاب نمونه های آماری به صورت نمونه گیری تصادفی طبقه ای متناسب بوده است. داده ها با استفاده از نرم افزار SPSS و آماره های توصیفی (شاخصهای مرکزی و پراکندگی) و تحلیلی (ضرایب همبستگی و رگرسیون گام به گام) تجزیه و تحلیل شدند. نتایج ضریب همبستگی نشان داد که بین متغیرهای سن، سابقه عضویت در تعاونیها، میزان زمین کشاورزی، درآمد سالانه، ویژگیهای اجتماعی- فرهنگی، ویژگیهای اقتصادی، ویژگیهای آموزشی- ترویجی، عوامل مدیریتی، ویژگیهای روان شناختی، عوامل سیاسی و عوامل ارتباطی- اطلاع رسانی با مشارکت اعضای تعاونیهای کشاورزی رابطه معنی داری وجود دارد. نتایج رگرسیون گام به گام نیز نشان داد که متغیرهای عوامل سیاسی، عوامل اقتصادی، عوامل مدیریتی و عوامل اجتماعی نقش مثبتی در مشارکت اعضای تعاونیهای کشاورزی داشته و ۶۵ درصد از تغییرات متغیر وابسته یعنی میزان مشارکت اعضای تعاونیهای کشاورزی را تبیین نموده اند.

کلیدواژه‌ها:

تعاونی تولید کشاورزی، مشارکت فعال، اعضای تعاونیها

مقدمه

فشارهای ناشی از فقدان منابع کافی و لازم، سختی و ناهماهنگی شرایط تجارت و داد و ستد، بالارفتن حجم بدهیهای خارجی و سرانجام مشکل بازپرداخت وامها موجب شده است تا دولت‌ها به دنبال راه‌چاره باشند و سعی کنند روشهای دیگری را برای توسعه و پیشرفت اقتصادی برگزینند. به همین علت است که دولت‌ها می‌کوشند تا مشارکت مردم را در امور اقتصادی تشویق کنند و از ایجاد تعاونیها به مثابه سازوکاری برای تحقق این مشارکت و سرعت بخشیدن به توسعه اقتصادی روستا، استفاده نمایند. در این راستا تعاونی تولید کشاورزی نوعی نظام بهره‌برداری مبتنی بر تعاون است که در آن بهره‌برداران با کشت یکپارچه و با حفظ مالکیت فردی به تولید و زراعت جمعی می‌پردازند.

پیوند با ظرفیتهای بالقوه مردمی و ذینفعان واقعی است که جامعه جهانی و کنوانسیونهای بین المللی نیز بدان اعتراف کرده‌اند (Pakniat & HosseinzadehTabrizi, 2007). بسیاری از تجربه های گذشته دولت در مناطق مختلف به ویژه در روستاها نشان می دهد که عدم دخالت مردم در فرایند برنامه ها سبب شده است که روستاییان به طرحهای اجرا شده تعلق خاطر نمی داشتند. این مسئله در درازمدت زمینه شکست این گونه طرحها را فراهم آورده است (بقایی، ۱۳۸۵). شرکتهای تعاونی به سبب قائل شدن نقش فعال و مشارکت دادن اعضای خود در کلیه مراحل از تأسیس تا توسعه فعالیتها و تداوم آن، به کانونهای اصیل تبلور مشارکت اشتها یافته‌اند (Peterson, 2004).

سابقه ۴۰ ساله تعاونیهای تولید کشاورزی در ایران نشان می دهد که این نوع نظام بهره برداری در این مدت با فراز و نشیب های متعددی روبه رو بوده است به گونه ای که با وجود کمکها و حمایتهای دولتی، بخش تعاون کشور آن گونه که شایسته بوده نتوانسته است نقش اساسی در توسعه کشور ایفا نماید و عمدتاً سهم آن در برنامه های توسعه از سه درصد تجاوز نکرده است (کلباسی اصفهانی، ۱۳۷۶). از سوی دیگر، نهضت تعاون در تمام کشورهای موفق بر پایه تعاونیهای مردمی بوده در حالی که در ایران طلایه دار این نهضت دولت بوده است. این خود می تواند سبب شود که مردم با شک و تردید به تعاون و اندیشه های متعالی آن بنگرند و در باور خود آن را یک ارگان دولتی یا شبه دولتی با امیال سیاسی تصور کنند. در چنین شرایطی، اعضا نسبت به تعاونیها احساس تعلق نمی کنند و در تحقق اهداف آن تلاش چندانی نمی نمایند (امینی، ۱۳۷۸).

بر اساس آمار ارائه شده، تا پایان سال ۱۳۸۵، حدود ۱۰۴۶ تعاونی تولیدی کشاورزی در کشور فعالیت داشته که این تعداد تعاونی در مجموع ۴۹۶۳ روستا را با جمعیتی در حدود ۲۷۸۳۶۲ نفر تحت پوشش داشته‌اند (بذرافشان و شاهین، ۱۳۸۹). در شهرستان شیروان و چرداول و هلیلان ۱۷۴ تعاونی کشاورزی وجود دارد که از این تعداد ۱۰۲ تعاونی با ۷۵۱ نفر عضو، فعالند

و ۴۶ تعاونی غیرفعال و ۲۶ تعاونی در دست اجرا می‌باشند (آمار جمعیتی تعاونیهای کشاورزی شهرستان شیروان و چرداول، ۱۳۹۰).

از دیدگاه محققان، بی توجهی به نظام تعاون در اقتصاد کشور مهمترین آسیبی است که در نهایت ممکن است این نظام را به سقوط بکشاند (آل بویه و همکاران، ۱۳۸۵). در واقع بسیاری از تعاونیهای تولیدی در کشور ما ویژگیهای یک تعاونی تولیدی واقعی را ندارند، چرا که بسیاری از آنها توسط دولت ایجاد شده و در واقع باید آنها را تعاونیهای غیر واقعی و یا شبه تعاونی نامید (مهاجرانی و عسکری، ۱۳۸۴). اکثر تعاونیهای کشاورزی کشور نیز نتوانسته‌اند در زمینه اهداف خود به عملکرد پایدار و مؤثری برسند و اکثر آنها به دلیل تخریب تدریجی نقش اساسی اعضا و ناکامی در بهبود عملکرد مدیریتی مطابق با تغییرات اقتصادی، عملکرد مؤثر و پایدار نداشته‌اند (جلالی نائینی، ۱۳۷۵). در این راستا بنا بر اعلام رسمی وزارت تعاون در سال ۱۳۸۵، تعداد ۱۲۹ هزار شرکت تعاونی در کشور وجود داشته که از این تعداد فقط ۹۲ هزار تعاونی فعال و بقیه در شرف انحلال بوده‌اند. همچنین در سطح شهرستان شیروان و چرداول حدود ۴۵ درصد تعاونیهای فعال در بخش کشاورزی در شرف تعطیلی و یا واگذاری هستند (آمار اداره کل تعاون استان ایلام، ۱۳۸۹). از طرفی، با توجه به افزایش تعداد واحد های خرده دهقانی و تشدید مسائل ناشی از خردی و پراکندگی اراضی از جمله عدم امکان بهزرایی به منظور فراهم آوردن شرایط لازم برای به کارگیری روشهای علمی و فنون نوین کشاورزی در جهت افزایش تولید و بهره وری، ایجاد اشتغال و توسعه مشارکت عمومی در فعالیتهای کشاورزی، احیا و بازسازی واحد های بهره برداری، تعاونیهای تولید را تحت شعاع قرار داده‌اند (عبداللهی، ۱۳۷۷). برای حل چنین معضلات اساسی در کشور لازم است زمینه مشارکت واقعی (و نه نمادین) مردم را در سیاستگذاریها فراهم ساخت و به تعاونیها و سایر تشکلهای اجتماعی، سیاسی و فرهنگی به منظور دستیابی به اهداف توسعه ملی نقش ارزنده ای واگذار کرد. در واقع بخش کشاورزی ایران به طور اعم و شهرستان شیروان و چرداول به طور اخص، به وجود چنین تشکلهایی نیاز اساسی دارند. مسئله اساسی تحقیق حاضر نیز آن است که

چرا کشاورزان شهرستان شیروان و چرداول در تعاونیهای کشاورزی مشارکت لازم را ندارند و بیشتر علاقه مند به نظام بهره برداری انفرادی هستند؟ و چه عواملی می تواند در تشویق آنان به مشارکت سازنده در این تعاونیها تأثیر داشته باشد؟

با توجه به مطالب پیشگفته، هدف کلی این تحقیق، شناسایی عوامل مؤثر بر مشارکت اعضای تعاونیهای کشاورزی شهرستان شیروان و چرداول می باشد که به این منظور اهداف اختصاصی زیر مد نظر می باشند:

۱. مطالعه رابطه میان عوامل شخصی - حرفه‌ای، اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، آموزشی- ترویجی، مدیریتی، روان شناختی و اطلاع رسانی- ارتباطی با مشارکت اعضای تعاونیهای کشاورزی؛

۲. بررسی نقش جمعی متغیرهای مستقل بر مشارکت اعضای تعاونیهای کشاورزی.

پیشینه تحقیق

شیخی (۱۳۷۹) در بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت اعضای تعاونیهای کشاورزی در تصمیم گیری های مربوط به مدیریت تعاونیهای کشاورزی استان تهران نتیجه گرفت که بین سن اعضا، میزان تحصیلات، میزان سهام و سود ناشی از آن و میزان مشارکت آنها در تصمیم گیری های شرکت تعاونی رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد.

سحرخیز (۱۳۷۸) در بررسی راهکارهای جلب مشارکت مردمی در ایجاد شرکتهای تعاونی به ویژه شرکتهای تعاونی چندمنظوره ازدیدگاه بخش تعاون و مدیران دستگاههای اجرایی مرتبط با بخش تعاون نشان داد که پاسخ دهندگان از بین عوامل متعدد، سیاستهای حمایتی دولت از بخش تعاون به ویژه در قالب شرکتهای تعاونی چندمنظوره را تأثیرگذارترین عامل دانسته و پس از آن، ارتقای تواناییهای علمی و تخصصی مدیران تعاونیها و افزایش میزان آگاهی مردم از بخش تعاونی را درجلب مشارکتهای مردمی دارای بیشترین نقش و تأثیر دانسته‌اند.

سام آرام (۱۳۷۴) در مورد « علل مشارکت اعضاء شرکت تعاونی روستای قلعه نو ورامین» تحقیقی را انجام داد و به این نتیجه رسید که سواد اعضا، میزان زمین کشاورزی، تجربه، درآمد بیشتر و اشتغال به کشت غلات هر کدام به طور جداگانه موجب می شود که عضو تعاونی در امور تعاونی خود مشارکت بیشتری داشته باشد.

قربانی (۱۳۷۸) مشکل اصلی تعاونیها را عدم استفاده از نیروهای متخصص می داند. مطالعه وزارت کشاورزی ضعف مدیریت تعاونیهای تولید را علت اصلی انحلال برخی از آنها می داند. از کیا (۱۳۷۲) و کوپاهی (۱۳۷۲) نیز این عامل را در بهره وری پایین شرکتهای مؤثر می دانند.

وحید زاده (۱۳۸۳) معتقد است علل شکست غالب تعاونیها را می توان در سه مقوله ضعف مدیریت، فقدان نظم سازمانی و ضعف بنیه مالی جستجو نمود. به نظر وی، مهمترین آسیب تعاونیهای تولید مربوط به ساختار سازمانی و مسائل مدیریتی است.

سیفی خداهشهری (۱۳۸۸) در تحقیقی تحت عنوان « تأثیر مشارکت صیادان عضو تعاونی های پره استان گیلان در عملکرد اقتصادی این تعاونی ها» نتیجه گرفت که بین سواد، سابقه عضویت، مبلغ سهام، آگاهی از اصول و قوانین تعاونی، رضایت مندی تعاونی، شرکت در دوره های آموزشی-ترویجی و نهایتاً عملکرد اقتصادی و میزان مشارکت رابطه وجود دارد.

پاپ زن (۱۳۸۴) مهمترین چالشها و تهدیدها در بین اعضای تعاونی را موارد زیر می داند: کمبود انگیزه در بین کارکنان، برنامه ریزی از بالا به پایین، کمبود اعتبارات و عدم تشخیص بموقع آن، کمبود امکانات آموزشی در مراکز ترویجی، کم سواد و بی سواد اکثر بهره برداران، کمبود نیروی انسانی متخصص، بی اعتمادی کشاورزان به برخی کارشناسان، نهادینه نشدن مشارکت مردم، درگیر شدن کارکنان ترویج در کارهای اجرایی، عدم برنامه ریزی صحیح در به کارگیری نیروهای مردمی شبکه، بروز نبودن اطلاعات کادر ترویج و عدم برگزاری دوره های بازآموزی و خلأ قانون ترویج در نظام ترویج کشور.

کالج دوپیج (College of Dupage, 2002) نامتجانس بودن اعضا و اساسنامه‌های قدیمی تعاونی را عامل عدم مشارکت اعضا در تعاونیها می‌داند. نتایج مطالعه کرانزل (Kranzel, 1989) درخصوص مشارکت اعضا در تعاونیهای کشاورزی، حاکی از آن است که اعضای جوانتر تمایل بیشتری به مشارکت در تعاونیها دارند، مضافاً اینکه میزان تحصیلات و دسترسی به اطلاعات نیز در این امر دخیل می‌باشند.

جنسون (Jenson, 1990) در یک بررسی دریافت که کشاورزان باتجربه، کیفیت خدمات را دلیل انتخاب بین عضویت در تعاونی و عدم عضویت ابراز کرده‌اند.

تحقیق اشتینهورف (Steinhoff, 2008) در زمینه تأثیر استفاده از اینترنت در مشارکت در تعاونیهای مصرف نشان داده است در زمینه مشارکت اعضا در بسیاری از کشورها مانند ژاپن، اینترنت نقش مهمی ایفا می‌کند.

کالکینگ و تونگو (Calking and Thungo, 2005) بر ضرورت تبادل آرا بین زارعان مشکل دار و بدون مشکل به منظور کمک به یکدیگر و جستجوی راهکارهای مشترک برای تولید، بازاریابی و بهبود وضعیت معیشت صحنه می‌گذارند.

مرکز مطالعات تعاونی دانشگاه «ویسکانسین» نیز ضعف آموزش اعضای تعاونیها برای رو به رو شدن با فناوری نوین و سازگار شدن با آن را از مهمترین موانع رشد تعاونیها می‌داند (UWCC, 2006).

بررسیهای صورت گرفته توسط کریشناسوامی (Krishnaswami, 1976) نشان داد که توانمندسازی اعضا با مشارکت آنها در تعاونیها رابطه مثبت دارد. نتایج بررسی رامیرز (Ramirez, 2004) در خصوص تعاونیهای موفق در کشور بنگلادش نشان داد که مهمترین دلیل موفقیت این تعاونیها، شرکت مرتب اعضا در جلسات هفته‌ای بوده است.

دی دی (Didi, 2004) اعتقاد دارد همگنی اعضا و پایداری گروههای کوچک در موفقیت تعاونیها تأثیر بسزایی دارد. همچنین وی بر نقش مشارکت در بهره‌گیری از منابع و موفقیت شرکتها تأکید کرد. براساس نتایج تحقیقات سازمان کشاورزی استرالیا

(Australian Agricultural Council: AAC, 1988)، میزان مشارکت با عواملی از قبیل میزان اعتقاد به اصول تعاون، میزان فعالیت اجتماعی، تأثیرگذاری اعضا، بی‌طرفی تعاونیها و میزان رضایت اعضا و کارکنان تعاونی در ارتباط است. کویا و نواری (۱۹۷۲) نیز بقای تعاونیها در درازمدت را در گرو مشارکت اعضا می‌دانند.

مواد و روشها

پژوهش حاضر از لحاظ هدف، کاربردی، به لحاظ شیوه جمع‌آوری اطلاعات از نوع تحقیقات میدانی و به لحاظ نحوه کنترل متغیرهای تحقیق از نوع غیر آزمایشی است. جمع‌آوری اطلاعات براساس مطالعه اسنادی- کتابخانه‌ای و میدانی انجام شده است. ابزار اندازه‌گیری این تحقیق پرسشنامه و جامعه آماری پژوهش حاضر شامل ۷۵ نفر از اعضای فعال تعاونیهای کشاورزی شهرستان شیروان و چرداول است که به کمک جدول حداقل حجم نمونه کرجسی و مورگان، تعداد ۲۵۶ نفر انتخاب گردیدند که برای اعتبار بیشتر، نمونه‌ها به ۲۶۰ نمونه افزایش پیدا کردند. ابزار اصلی گردآوری داده‌ها در این تحقیق پرسشنامه محقق ساخته و روش نمونه‌گیری به صورت تصادفی طبقه‌ای متناسب بوده است. به منظور تعیین روایی پرسشنامه، از پانل متخصصان متشکل از استادان دانشگاه و اعضای شورای تحقیقات اداره کل تعاون استان ایلام و شهرستان مربوطه استفاده شد. برای تعیین پایایی پرسشنامه مذکور، از ۲۵ نفر از اعضای تعاونی خارج از حیطه جامعه آماری در شهرستان اسلام آباد استان کرمانشاه آزمون مقدماتی گرفته شد و پس از استخراج داده‌ها ضریب آلفای کرونباخ توسط نرم افزار SPSS برای بخشهای مختلف پرسشنامه بیشتر از ۰/۸۰ به دست آمد. براین اساس، روایی و پایایی پرسشنامه تأیید شد. داده‌های تحقیق با استفاده از نرم افزار آماری SPSS و آماره‌های توصیفی (شاخصهای مرکزی و پراکندگی) و تحلیلی (ضرایب همبستگی و رگرسیون گام به گام) تجزیه و تحلیل شدند. متغیرهای مستقل تحقیق عبارتند از: ویژگیهای شخصی حرفه‌ای، ویژگیهای اجتماعی- فرهنگی، ویژگیهای اقتصادی، ویژگیهای آموزشی- ترویجی، عوامل مدیریتی،

ویژگیهای روان شناختی، عوامل سیاسی- دولتی، عوامل ارتباطی- اطلاع رسانی. متغیر وابسته نیز میزان مشارکت کشاورزان در تعاونیهای کشاورزی می باشد. در این تحقیق برای سنجش متغیر وابسته مشارکت کشاورزان از ۸ سؤال بسته در قالب طیف ۵ گزینه ای لیکرت استفاده شد.

نتایج و بحث

ویژگیهای جامعه آماری

بررسیها نشان داد که میانگین سن افراد مورد مطالعه در این تحقیق ۴۵ سال و بیشترین فراوانی مربوط به طبقه سنی ۴۱ تا ۵۰ سال بوده است. حدود ۹۴٪ اعضا مرد و حدود ۶٪ زن بوده اند که این مسئله نشان می دهد زنان نقش فعالی در تعاونیهای کشاورزی منطقه ندارند. همچنین ۲۳٪ از اعضای مورد مطالعه دارای تحصیلات دیپلم، ۱۴٪ دارای تحصیلات فوق دیپلم، ۱۴٪ دارای تحصیلات لیسانس و بالاتر، ۱۳٪ درصد دارای تحصیلات راهنمایی، ۹٪ دارای تحصیلات ابتدایی و ۸٪ نیز دارای تحصیلات دبیرستانی و ۱۶٪ درصد نیز بی سواد بوده اند. این ارقام نشان می دهد که نیمی از اعضای مورد مطالعه بی سواد و کم سواد می باشند که باید تسهیلات لازم برای سوادآموزی آنان از سوی ارگانهای ذیربط در نظر گرفته شود. بررسیها نشان داد که بیشتر افراد مورد مطالعه شغل دامداری و کشاورزی داشته اند و تعداد کمتری دارای شغل آزاد، کارمندی و کارگری بوده اند. نتایج نشان داد که متوسط سابقه عضویت اعضا در تعاونیهای کشاورزی حدود ۱۲ سال و بیشترین فراوانی مربوط به طبقه ۱۱ تا ۱۵ سال سابقه عضویت در تعاونی بوده است که این امر نشان از تجربه اعضا در خصوص تعاونیهای کشاورزی دارد. متوسط مساحت زمین کشاورزی در این تحقیق برابر ۶/۵ هکتار و بیش از نیمی از افراد بین یک تا ۵ هکتار زمین کشاورزی داشته اند. بررسیهای انجام شده در خصوص میزان درآمد سالانه اعضای مورد مطالعه از شغل کشاورزی نشان می دهد که حدود ۳۷٪ درصد از کل اعضای مورد مطالعه ۴۰ میلیون ریال و کمتر و ۳۴٪ درصد آنها بین ۴۰ تا ۸۰ میلیون ریال درآمد سالانه از شغل کشاورزی داشته اند. اکثر افراد مورد مطالعه یعنی ۶۷٪

درصد، دارای مالکیت شخصی (ملکی) بوده و بقیه به صورت اجاره‌ای، سهمبری، وقفی، اراضی ملی و مشاع از زمینهای کشاورزی خود بهره‌برداری کرده‌اند. بررسیها نشان می‌دهد که میزان آگاهی و اطلاع اعضا از مزایای مشارکت در تعاونیهای کشاورزی در حد متوسط رو به بالا بوده است.

بررسی رابطه بین متغیرهای تحقیق با استفاده از آزمون همبستگی

در این تحقیق جهت سنجش رابطه میان متغیرهای تحقیق، متناسب با مقیاسهای به کار گرفته شده، از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شد (جدول ۱).

جدول ۱. نتایج آزمون همبستگی اسپیرمن بین متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق

متغیر	ρ	p
سن	۰/۱۶*	۰/۰۱
سابقه عضویت در تعاونیها	۰/۲۳**	۰/۰۰۰
میزان زمین کشاورزی	۰/۱۴**	۰/۰۰۲
درآمد سالانه	۰/۲۰۴**	۰/۰۰۱
ویژگیهای اجتماعی-فرعنگی	۰/۳۰**	۰/۰۰۰
ویژگیهای اقتصادی	۰/۳۱**	۰/۰۰۰
ویژگیهای آموزشی-ترویجی	۰/۲۳۴**	۰/۰۰۰
عوامل مدیریتی	۰/۲۴۹**	۰/۰۰۰
ویژگیهای روان شناختی	۰/۳۶۸**	۰/۰۰۰
عوامل سیاسی	۰/۵۳۲**	۰/۰۰۰
عوامل ارتباطی-اطلاع رسانی	۰/۳۵۸**	۰/۰۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نتایج ضریب همبستگی نشان داد که بین متغیرهای سن، سابقه عضویت در تعاونیها، میزان زمین کشاورزی، درآمد سالانه، ویژگیهای اجتماعی- فرهنگی، ویژگیهای اقتصادی، ویژگیهای آموزشی- ترویجی، عوامل مدیریتی، ویژگیهای روان شناختی، عوامل سیاسی و عوامل ارتباطی- اطلاع رسانی با متغیر وابسته مشارکت اعضای تعاونیهای کشاورزی رابطه معنی داری وجود دارد.

آزمون رگرسیون گام به گام

در این مرحله جهت سنجش نقش جمعی متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته، از رگرسیون گام به گام^۱ استفاده شد. روش گام به گام روشی است که در آن قویترین متغیرها یک به یک وارد معادله رگرسیونی شده و این کار تا زمانی ادامه می یابد که خطای آزمون معنی داری به پنج درصد برسد. به این ترتیب پس از بررسی روابط بین متغیرهای تحقیق با متغیر اصلی تحقیق، از میان این متغیرها، چهار متغیر که معنی دار شدند، وارد معادله رگرسیون گام به گام گردیدند. در این تحقیق به منظور بررسی استقلال خطاها (تفاوت بین مقادیر واقعی و مقادیر پیش بینی شده توسط معادله رگرسیون) از یکدیگر، از آزمون دوربین واتسون استفاده شد. چنانچه این آماره در بازه $1/5$ تا $2/5$ قرار گیرد، عدم همبستگی بین خطاها پذیرفته می شود (مؤمنی، ۱۳۸۶). در این تحقیق مقدار آماره دوربین واتسون برابر $2/04$ محاسبه شد که نشان می دهد بین خطاهای آماری تحقیق رابطه ای وجود ندارد. در این تحقیق همچنین برای بررسی نبود همبستگی بین متغیرهای مستقل تحقیق، از آزمون همخطی استفاده گردید. برای انجام آزمون همخطی، مقادیر تولرانس و عامل تورم واریانس مورد توجه قرار گرفت که عکس یکدیگر می باشند. اگر مقدار تولرانس کم باشد، اطلاعات مربوط به متغیرها کم بوده و مشکلاتی در استفاده از رگرسیون ایجاد می شود که در این تحقیق با توجه به نرمال بودن مقدار تولرانس، امکان استفاده از رگرسیون میسر بوده است.

گام اول: در این مرحله اولین متغیری که وارد معادله رگرسیون گردید، عوامل سیاسی می باشد و این بدان معناست که متغیر مزبور بیشترین نقش را داشته است. در این راستا ضریب تعیین تعدیل شده برابر $0/42$ محاسبه شد. از طرف دیگر، مقدار f حاصل از تجزیه و تحلیل واریانس در سطح $P=0/000$ معنی دار می باشد و لذا می توان گفت که متغیر عوامل سیاسی به تنهایی حدود 42% تغییرات را در متغیر وابسته مشارکت اعضای تعاونیهای کشاورزی ایجاد نموده است.

گام دوم: در این گام پس از متغیر عوامل سیاسی، متغیر عوامل اقتصادی وارد معادله شد که در این مرحله ضریب تعیین تعدیل شده برابر $0/62$ محاسبه گردید. علاوه بر این، مقدار f حاصل از تجزیه و تحلیل واریانس در سطح $p=0/000$ معنی دار شد و لذا می توان گفت متغیرهای عوامل سیاسی و متغیر عوامل اقتصادی 62 درصد از تغییرات متغیر وابسته را باعث شده اند.

گام سوم: در این مرحله پس از ورود متغیرهای عوامل سیاسی و اقتصادی، متغیر عوامل مدیریتی وارد معادله رگرسیون چندمتغیره گردید که ضریب تعیین تعدیل شده برابر $0/65$ محاسبه شد. همچنین مقدار f به دست آمده در سطح $p=0/000$ معنی دار گردید. با مشاهده ضریب تعیین به دست آمده می توان گفت که حدود 65 درصد از تغییرات متغیر وابسته ناشی از متغیرهای سیاسی، اقتصادی و مدیریتی می باشد.

گام چهارم: در این مرحله پس از ورود متغیرهای قبلی، متغیر عوامل اجتماعی-فرهنگی وارد معادله رگرسیون چند متغیره گردید که ضریب تعیین تعدیل شده برابر $0/65$ محاسبه شد. همچنین تعداد f به دست آمده در سطح $p=0/000$ معنی دار شد.

به طور کلی نتایج رگرسیون چندمتغیره (جدولهای ۲ و ۳) نشان داد که عوامل سیاسی، اقتصادی، مدیریتی و اجتماعی در متغیر وابسته یعنی مشارکت اعضای تعاونیهای کشاورزی تأثیر مهمی داشته اند به گونه ای که حدود 65 درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین نموده اند.

جدول ۲. خلاصه مدل رگرسیون گام به گام

مدل	R	R ²	R ² تعدیل شده	خطای استاندارد تخمین	تغییرات R ²	تغییرات F	سطح معنی داری تغییرات F	آماره دوربین واتسون
۱	۰/۶۵	۰/۴۲۷	۰/۴۲۴	۴/۱۶	۰/۴۲۷	۱۶۵/۲	۰/۰۰۰	
۲	۰/۷۹	۰/۶۲۶	۰/۶۲۳	۳/۳۶	۰/۱۹۹	۱۱۷/۹۲	۰/۰۰۰	۲/۰۴
۳	۰/۸۰	۰/۶۵۵	۰/۶۵۰	۳/۲۴	۰/۰۲۸	۱۸/۱۴	۰/۰۰۰	
۴	۰/۸۱	۰/۶۶۴	۰/۶۵۸	۳/۲۰	۰/۰۱۰	۶/۳۵۰	۰/۰۱۲	

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۳. ضرایب متغیرهای وارد شده در معادله رگرسیون گام به گام برای پیش بینی متغیر

ملاک مشارکت در تعاونیهای تولید کشاورزی

مدل	متغیر	B	خطای استاندارد B	Beta	T	Sig	آزمون همخطی	
							تولرانس	عامل تورم واریانس
۱	عوامل سیاسی	۰/۶۴	۰/۰۵	۰/۶۵۳	۱۲/۸۵	۰/۰۰۰	۱/۰۰	۱/۰۰۰
	عدد ثابت	۱۰/۵۷	۰/۹۸		۱۰/۷۹	۰/۰۰۰		
۲	عوامل سیاسی	۰/۵۳	۰/۰۴	۰/۵۴۵	۱۲/۸۶	۰/۰۰۰	۰/۹۸	۱/۰۰۰
	عوامل اقتصادی	۰/۳۲	۰/۰۳	۰/۴۶۰	۱۰/۸۵	۰/۰۰۰	۱/۰۰	۱/۰۰۰
	عدد ثابت	۳/۴۶	۱/۰۲		۳/۳۷	۰/۰۰۱		
۳	عوامل سیاسی	۰/۵۰	۰/۰۴۱	۰/۵۱۵	۱۲/۴۵	۰/۰۰۰	۰/۹۹	۱/۰۰۰
	عوامل اقتصادی	۰/۲۴	۰/۰۳۴	۰/۳۴۹	۷/۲۱	۰/۰۰۰	۱/۰۰	۱/۰۰۰
	عوامل مدیریتی	۰/۱۳	۰/۰۳۱	۰/۲۰۸	۴/۲۶	۰/۰۰۰	۱/۰۰	۱/۰۰۰
	عدد ثابت	۱۲/۳۷	۱/۰۲		۲/۳۱	۰/۰۲۱		
۴	عوامل سیاسی	۰/۴۹	۰/۰۴۱	۰/۵۰۴	۱۲/۲۶	۰/۰۰۰	۰/۹۹	۱/۰۰۰
	عوامل اقتصادی	۰/۱۹	۰/۰۴۰	۰/۲۷۴	۴/۸۷	۰/۰۰۰	۱/۰۰	۱/۰۰۰
	عوامل مدیریتی	۰/۱۱۲	۰/۰۳۲	۰/۱۷۴	۳/۴۷	۰/۰۰۰	۱/۰۰	۱/۰۰۰
	عوامل اجتماعی	۰/۱۱	۰/۰۴۳	۰/۱۴۲	۲/۵۲	۰/۰۱۲	۱/۰۰	
	عدد ثابت	۱/۷۷	۱/۰۳		۱/۷۱	۰/۰۸۹		

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نتیجه گیری و پیشنهاد

تحقیقات انجام شده توسط شیخی (۱۳۷۹)، قربانی (۱۳۷۸) و کرانزل (۱۹۸۹) نشان داد که سن اعضا بر میزان مشارکت آنان در تعاونیهای کشاورزی تأثیرگذار است که در تحقیق حاضر نیز این مطلب تأیید شد. نتایج ضریب همبستگی نشان داد که بین دو متغیر سابقه عضویت و میزان مشارکت رابطه معنی دار وجود دارد که این یافته با یافته‌های پژوهش خداهشری (۱۳۸۸) و ژانگ (Zhang, 2007) همسویی دارد. تحقیق انجام شده توسط سام آرام (۱۳۷۴) نشان داد که میزان زمین کشاورزی در مشارکت اعضای تعاونیها تأثیر دارد که در تحقیق حاضر نیز این مطلب تأیید شد. نتایج ضریب همبستگی نشان داد که بین دو متغیر درآمد و مشارکت اعضا در تعاونیهای کشاورزی رابطه معنی داری وجود دارد که این یافته با یافته‌های پژوهش اسکریمزور و همکارانش (Scrimgeour et al., 2006) همسویی دارد. نتایج ضریب همبستگی همچنین نشان داد که بین متغیر اجتماعی- فرهنگی کشاورزان با مشارکت اعضای تعاونیهای کشاورزی رابطه مثبت وجود دارد که این یافته با یافته‌های پژوهش افرادی همچون گای (۱۳۷۱)، آقاجانی (۱۳۷۱)، ژانگ (۲۰۰۷) و اسکریمزور و همکارانش (۲۰۰۶) همسویی دارد. تحقیقات و بررسیهای صورت گرفته توسط معینی کیا (۱۳۸۴)، رستمی (۱۳۸۷)، وحید زاده (۱۳۸۳) و قربانی (۱۳۷۸) نشان داد که ویژگیهای اقتصادی بر مشارکت اعضای تعاونیهای کشاورزی تأثیرگذار است که در تحقیق حاضر نیز این مطلب تأیید شد. نتایج ضریب همبستگی نشان داد که بین متغیر عوامل آموزشی- ترویجی و مشارکت اعضای تعاونیهای کشاورزی رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد که این نتیجه با یافته‌های پژوهشی صفرشالی (۱۳۸۰)، آقاجانی (۱۳۷۱)، پاپ زن (۱۳۸۴)، موری (Murray, 2007) و مالاییم (Malayim, 2003) همسویی دارد. بررسیهای صورت گرفته توسط صفرشالی (۱۳۸۰)، شیرزادی (۱۳۸۰)، پاپ زن (۱۳۸۴)، برونیس و همکارانش (Bruynis et al., 2001) و دراگر (Drucker, 1959) حاکی از آن است که عوامل مدیریتی بر مشارکت اعضای تعاونیهای کشاورزی تأثیرگذار می باشد که در تحقیق حاضر نیز این مطلب تأیید شد. تحقیقات انجام شده توسط آقاجانی (۱۳۷۱) و مقصودی (۱۳۸۸) نشان از آن دارد که ویژگیهای روان شناختی بر مشارکت اعضای تعاونیهای کشاورزی تأثیر دارد که در تحقیق حاضر نیز این مطلب تأیید گردید. نتایج ضریب همبستگی نشان داد که

بین عوامل سیاسی- دولتی و مشارکت اعضای تعاونیهای کشاورزی رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد که این یافته با یافته‌های پژوهش افرادی همچون سحرخیز (۱۳۷۸) و بنتوراکي (Benturaki, 2000) همسویی دارد. نتایج تحقیق حاضر نشان داد که بین متغیر عوامل ارتباطی- اطلاع رسانی و مشارکت اعضای تعاونیهای کشاورزی رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد که این یافته با یافته‌های پژوهشی پاپ زن (۱۳۸۴)، مالاک (Malak, 1988) و اشتنهوف (Steinhoff, 2008) همسویی دارد.

در این تحقیق با عنایت به نتایج تحقیق، پیشنهادهای زیر ارائه می شود.

- با توجه با بالا بودن سهم نقش عوامل سیاسی در مشارکت کشاورزان در تعاونیهای تولید کشاورزی جهت تقویت حس مشارکت و تحقق مشارکت عملی کشاورزان پیشنهاد می گردد که حمایت دولت از تعاونیهای کشاورزی در قالب اعطای تسهیلات جهت انجام مشارکت، به نحو بهتر و شایسته تری صورت گیرد.

- با توجه به سهم قابل توجه عوامل آموزشی ترویجی در جلب مشارکت اعضای تعاونیهای تولید کشاورزی، جهت افزایش حداکثر مشارکت اعضا پیشنهاد می گردد که بازدید های ترویجی از تعاونیهای تولیدی موفق و تهیه و توزیع گسترده نشریات و بروشورهای ترویجی اثربخش در دستور کار نهادهای ترویجی و آموزشی قرار گیرد.

- پیشنهاد می گردد که اداره کل تعاون استان با برگزاری همایش و یا جلسات آموزشی و با دعوت از استادان خبره در حوزه های روان شناسی، آموزش و جامعه شناسی، حس اعتماد به نفس اعضای تعاونیها را تقویت نماید.

منابع

- آقاجانی ورزنده، م. (۱۳۷۱)، بررسی و ارزیابی فعالیت های شرکت های تعاونی تولید روستایی استان اصفهان (۱۳۷۱-۱۳۵۱)، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده کشاورزی، دانشگاه صنعتی اصفهان.

۲. آل بویه، س.، رضایی مقدم، ک. و برادران، م. (۱۳۸۵)، ایجاد نوآوری در تعاونیهای روستایی با تأکید بر ویژگیهای رفتاری کارآفرینانه؛ چالشها و فرصتها، تهران: بهار تعاون، ضمیمه ماهنامه آموزشی، ترویجی و اطلاع رسانی تعاون، شماره ۲۳.
۳. آمارنامه جمعیتی تعاونی های تولید کشاورزی استان ایلام (۱۳۸۹)، اداره کل تعاون استان ایلام، آرشیو اسناد و مدارک تعاونی های کشاورزی استان ایلام.
۴. آمارنامه جمعیتی تعاونی های تولید کشاورزی شهرستان شیروان و چرداول (۱۳۹۰)، اداره تعاون شهرستان شیروان و چرداول، اسناد و مدارک موجود در آرشیو اداره تعاون شهرستان شیروان و چرداول.
۵. ازکیا، م. (۱۳۷۲)، جامعه شناسی توسعه و توسعه نیافتگی روستایی ایران، انتشارات اطلاعات، تهران.
۶. امینی، ا.م. (۱۳۷۸)، تعاون اندیشه های متعالی و انسانی، ویژه نامه گردهمایی مدیران اجرایی و ستادی شرکت خدمات تعاون، اداره کل تعاون استان اصفهان.
۷. بذرافشان، ج.، و حاتم، ش. (۱۳۸۹)، آسیب شناسی تعاونی های تولید روستایی در ایران، مجموعه مقالات چهارمین کنگره بین المللی جغرافیدانان جهان اسلام، زاهدان.
۸. بقایی، م. (۱۳۸۵)، روش های جلب مشارکت روستائیان در طرح های آبخیزداری (مطالعه موردی: حوزه آبخیز زرچشمه هونجان)، پایان نامه کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تربیت مدرس.
۹. پاپ زن، ع. (۱۳۸۴)، مقدمه ای بر روش تحقیق کیفی، جزوه درسی، کرمانشاه: دانشگاه رازی، دانشکده کشاورزی، گروه ترویج و توسعه روستایی.
۱۰. جلالی نائینی، م. (۱۳۷۵)، در افق بهره وری، فصلنامه علمی-پژوهشی اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال چهارم، شماره ۱۳.
۱۱. رستمی، ح. (۱۳۸۷)، آموزش تعاون مشکلات و راهکارها، وزارت تعاون، فصلنامه نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی، سال هفتم، شماره ۲۵.

۱۲. سام آرام، ع. (۱۳۷۴)، چگونگی مشارکت اعضاء شرکت تعاونی روستای قلعه‌نو، اداره تعاون شهرستان ورامین، فصلنامه تعاون روستایی، بهار ۱۳۷۴.
۱۳. سحرخیز، ا. (۱۳۷۷-۷۸)، بررسی راههای جلب مشارکت مردمی در ایجاد شرکتهای تعاون بویژه شرکتهای تعاونی چندمنظوره از دیدگاه مدیران دستگاه‌های اجرایی مرتبط با بخش تعاون، اداره تعاون استان همدان.
۱۴. سیفی خداهشهری، ح. (۱۳۸۸)، تأثیر مشارکت صیادان عضو تعاونهای پره استان گیلان در عملکرد اقتصادی این تعاونی‌ها، نشریه تعاون سال بیستم، شماره ۲۰۴ و ۲۰۵، ص ۳۵-۴۲.
۱۵. شیخی، م. (۱۳۷۸-۱۳۷۹)، بررسی عوامل مؤثر در مشارکت اعضای تعاونیهای کشاورزی در تصمیم‌گیری‌های مربوط به مدیریت تعاونی‌های کشاورزی استان تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت دولتی، دانشگاه تهران.
۱۶. شیرزادی، ح. (۱۳۸۰)، عوامل مرتبط با مشارکت اعضاء در تعاونی‌های مصرف دانشگاه علامه طباطبایی، نشریه تعاون، شماره ۱۸۷، ص ۱۴-۲۲.
۱۷. صفری شالی، ر. (۱۳۸۰)، بررسی فعالیت‌ها و عملکرد شرکت‌های تعاونی کشاورزی مرغداران استان تهران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده کشاورزی، دانشگاه صنعتی اصفهان.
۱۸. عبداللهی، م. (۱۳۷۷)، نظامهای بهره‌برداری کشاورزی در ایران: توصیف و تبیین وضعیت گذشته و حال و دورنمای آنها در آینده: وزارت کشاورزی، معاونت امور نظام بهره‌برداری، تهران.
۱۹. قربانی، ع. (۱۳۷۸)، بررسی میزان مشارکت اعضاء در مدیریت تعاونی‌های روستایی استان مازندران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی، دانشگاه آزاد ساری.
۲۰. کلباسی اصفهانی، ع. (۱۳۷۶)، تحقیقی پیرامون نقش تعاونی‌ها در نظام اقتصاد جمهوری اسلامی ایران، چاپ اول، انتشارات ثمر.
۲۱. کوپاهی، م. (۱۳۷۲)، اقتصاد کشاورزی، تهران: دانشگاه تهران.
۲۲. گای، د. (۱۳۷۱)، توسعه مشارکتی، چشم‌اندازهایی از تجربه‌هایی از تجربه‌توده‌های روستایی، ترجمه عصمت قائم‌مقامی، گاهنامه روستا و توسعه، شماره ۴.

۲۳. مؤمنی، م. (۱۳۸۶)، تحلیل های آماری با استفاده از SPSS، انتشارات کتاب نو، چاپ اول، ویرایش اول، تهران.
۲۴. معینی کیا، م. (۱۳۸۴)، بررسی عوامل موثر در موفقیت تعاونیهای استان اردبیل، شورای تحقیقات تعاون.
۲۵. مقصودی، ط. (۱۳۸۸)، توسعه روستایی و کشاورزی، مفهوم تعاون و شرکتهای تعاونی و تمایز آن از دیگر واژه های مشابه، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر.
۲۶. مهاجرانی، م. و عسگری، ج. (۱۳۸۴)، تحولات تعاون در ایران: گذشته، حال و آینده، فصلنامه روستا و توسعه، شماره ۶۱.
۲۷. وحید زاده، ع. (۱۳۸۳)، آسیب شناسی مدیریت در شرکت تعاونی تولید، نشریه تعاون، ش ۱۵۹.
28. Australian Agricultural Council (AAC) (1988), Working play on Agricultural Co-operative, Agricultural Co-operative in Australia, SCA Technical Report Series, Canberra
29. Benturaki, J. (2000), Cooperatives and Poverty Allevation, England: IDS TEMA
30. Bruynis, C., Goldsmith, P. D., Hahn, D. E. and Taylor, W. J. (2001), Critical Success factors for emerging Agricultural Marketing Cooperatives, *Journal of Cooperatives*, 3(16):14-24
31. Calking, P. and Thungo, A. (2005), The Impact of Farmer Cooperatives on the Standard of living of Cocoa Producing Villages in Ghana.
32. Cobia, D. W. and Novarro, L. A. (1972), How Members Feel about Cooperatives, Agricultural Economic Research Report 86, Department of Agricultural Economics, North Dakota State University, Fargo, ND.

- 33.College of Dupage (2002), An Institution- Wide process to Improve and Support Student Learning U S A: Suppored by Educational Planning Council.
- 34.Didi, B. (2004), Short Communication Fishing Cooperatives Participation in Managing Nearshore Resources: The case in Capiz, Central Philippines, Fisheries Research.
- 35.Drucker, P. F. (1959), Challenge to Management Science, *Long Range Planning*, 5: 238-4.
- 36.Jenson, K. (1990), Factors associated with the Selection of Cooperatives Milk in Tennessee, *Journal of Agriculture Cooperation*.
- 37.Kranzel, C. A. (1989), Farmers Cooperatives Members and Research Report , Washington D. C., PP: 45-151
- 38.Krishnaswami, O. R. (1976), Cooperative Democracy in Action, New Delhi : Somaiya Publication, pvt. Ltd, 15.
- 39.Malak, W.H. (1988), An Analysis of the agricultural knowledge system in Pakistan, Ph.D. dissertation, Cornell University.
- 40.Malayim, Z. G. (2003), Cooperative .Ankara : Yetkin Yayinlari .
- 41.Murray, P. (2007), Citizenship Education and youth Participation in Democracy, *British Journal of Educational Studies*, 55:325- 345.
- 42.Pakniat, F. and HosseinzadehTabrizi, A. (2007), People's Participationsrole of East Azarbaijan & Ardabil provinces, The 4th Asian Regional Conference & 10th International Seminar on Participatory Irrigation Management, May 2-5, 2007, Tehran, Iran.

43. Peterson, D. K. (2004), Benefits of Participation in Corporate Volunteer Programs, *Employees Perceptions Personnel Review*, 3(3): 615- 627.
44. Ramirez, R. (2004), Partnership: Assist Indigenous groups to Start up handicraft, Animal Husbandry and Agricultural Cooperatives in Bangladesh, Retrieved from, <http://www.idex.org>
45. Scrimgeour, F., McDermott, A., Saunders, C., Shadbolt, N. and Sheath, G. (2006), New Zealand Agribusiness Success : An Approach to exploring the Role of Strategy, Structure and Conduct on Firm Performance, Paper Presented at to New Zealand Agricultural and Resource Economic Society , August 2006 , Conference 25-27.
46. Steinhoff, D. (2008), The Changing Face of Member Participation, CCI News, No 55, PP. 1- 11. Available on: [http// www. Co – op.jp/ccij/](http://www.Co-op.jp/ccij/).
47. UWCC (2006), Farmer's Cooperative and the City of keota, Iowa: A case study, Wisconsin: University of wisconsin, center for cooperative.
48. Zhang, L. (2007), Social Capital Accumulation, Business Governance, and Enterprise Performance: A structural- Equation – Model Approach, Thesis (M. Phil.), Hong Kong University of Science and Technology, Appears in Collections: SOSC Master Theses Available at: [//hdl . Handle. Net/ 1783. 1/ 5566](http://hdl.handle.net/1783.1/5566).